

E EVROPAČI POVELJA KATAR E REGIONALNUNE JA MINORITENDE ČHIBA

ANGLAAMBULA

E raštre denutna e Konsiljese Evropako,

Ićarindoj kaj si o resipe Konsiljesko e Evropako resljipe majbare jekutnipesko maškar ljese denutna, uladune ano resipe arakhavimasko thaj realizimasko e idealesko thaj e principongo save ćeren ljengo khetano kuštikope;

Ićarindoj kaj si arakhajpe e istorijaće regionalnune thaj e minoritende ćhiba ane Evropa, katar save nesave si ano rreziko katar o šajuno hhasaripe, vareso so mažutisarol inćarimase thaj bararimase e kulturaće barvaljimasko thaj tradicijako e Evropako;

Ićarindoj kaj si hakaj po labaripe e regionalnune thaj e minoritende ćhiba ano privatuno thaj putaruno đuvdipe biljindimasko hakaj savo si ano phandipe e principonca e Maškarthemutne paktosko katar e forutnikane thaj e politikane hakaja thaj ano phandipe svuntosa e Evropaće konvencijako katar o arakhajpe e manušenje hakajengo thaj fundune mukljipengo e Konsiljese Evropako;

Sitoj pe godi e bući savi si ćerdi ano ramo e KEBS-osko, a uladune e Helsinšesko agorisardo akti andar o 1975. berš thaj o dokumenti e bešunako ano Kopenhagen 1990. berše;

Akcentindoj o moldipe e interkulturalizmosko thaj e multilingvalizmosko thaj ićarindoj kaj si o arakhajpe thaj anglaljipe e regionalnune thaj e minoritende ćhiba vareso so ni trubul te avol hamipe e akhardine ćhibende thaj trubupe kaj von te pindardon;

Ljindoj kan kaj si o arakhajpe thaj anglaljipe e minoritende ćhibengo ane averćhande phuva thaj regionore e Evropaće vasno mažutipe ano vazdipe e Evropako savi ka ma fundosavol pe principore e demokratijaće thaj kulturaće savonimasko andral o ramo e nacionalnune biumblavdimasko thaj teritorijalune integritetesko;

Ljindoj ane sama e uladune šartore thaj e istorijaće tradicije ane averćhande regionore e evropaće raštrenge,

Ljijepe kan katar o avuno:

O kotor I

BUHLJUNE PARAGRAFORE

Artikulo 1

E definicija

Vaš trubupe akalje poveljako:

a) „e regionalnune ja e minoritende ćhiba” si ćhiba save:

(i) si tradicionalnune ano labaripe pe ćhinavuni teritorija jeće raštraći katar e rig e raštrarendi gode raštrako save ćeren đindune majcikni grupa katar e aver thanbešutne gode raštraće thaj save si

(ii) averćhande katar e akhardini ćhib gode raštraći,

so ni astarol e dijalektore e akhardine ćhibako gode raštrako ja e ćhiba e bućarnende migrantore;

b) „e teritorija an savi si e regionalnune ja e minoritende ćhiba ano labaripe” semnosarol geografijaći umaljin an savi si ljiparde e ćhiba vastušej vaćarimasko ćhinavune đindesko e manušengo, sosa ćaćavdonpe savetane napore arakhajmase thaj angljisarimase angladikhlje akalje poveljasa;

c) „e nateritorijalune čhiba” si gode čhiba save trubujisaren e raštrara e raštraće đenutna save ulavdon katar e čhiba save si ano labaripe ke ačhune thanbešutne e raštraće aj save, vi te tradicionalnune labarinpe pe teritorija gode raštraći, naštin te aven indentifikime khajekh laće konkretnune teritorijasa.

Artikulo 2.

Uđiljimata (obligacie)

1. Sarsavi raštra ljol uđiljipe te nakhavol e paragrafore e dujto kotorese pe sa e regionalnune ja e minoritende čhiba save vačardon pe laći teritorija thaj save si ano phandipe e definicijasa sainčardi ano artikulo 1.

2. Po phućipe sarsavi katar e čhib savi si precizirime ano vakti e ratifikacijako, ačhipesko pe goda ja mekljaripesko ano phandipe e artikulo 3, sarsavi raštra đenutni anglaljol uđiljipe (obligacia) te nakhavol majcarra 35 inčarimata thaj telalinčarimata alosarde maškar e paragrafore e tritone kotorese e Poveljako, phandindoj majcarra trin save trubun te aven alosarde ane artikulare 8. thaj 12. thaj po jekh andar e artikulare 9, 18, 11. thaj 13.

Artikulo 3.

Praktikune aranžmanore

1. Sarsavi raštra kontraktutni an piro instrumenti ratifikacijako, ačhimasko pe goda ja mekljaripesko kal poveljako ka preciziril sarsavi katar e regionalnune ja minoritende čhiba ja akhardini čhib savi si majcarra ano labaripe pe godi teritorija ja lako kotor vaš save mandol te aračhol nakhavipe e paragrafengo alosarde ano phandipe e dujto inčarutnesa e artikulosko 2.

2. Sarsavi raštra đenutni šajil an fije savo momenti te dol po đangljipe e generalno sekretarese te ljol e uđiljimata (obligacie) save inkljen andar e paragrafore fije save paragrafosko e Poveljako save eke naj alosarde an lako instrumenti e ratifikacijako, ačhimasko pe goda ja mekljaripesko, ja ka nakhavol o inčarutno 1. akalje artikulosko pe ačhune regionalnune ja minoritende čhiba ja pe ačhune akhardine čhiba save majcarra labarenpe pe laći teritorija ja pe jekh kotor.

3. E uđiljimata katar save vačaren e anglalune duj inčarimata ka hačardonpe integralune kotoresa e ratifikacijako, ačhimasko pe goda ja mekljaripesko thaj ka avol lje jekhuno efekti katar e data notifikacijako.

Artikulo 4.

Akanutno režimi e arakhajmasko

1. Khanći an kaj povelja ni trubul te ljolpe kan sar tandaripe ja derogiripe fije save hakajengo garantime Evropaće konvencijasa katar e manušikane hakaja.

2. E paragrafore kal poveljako nika ni pe savo čhand zurarol po majkamuno tretmano e regionalnune ja minoritende čhiba ja po juridikano režimo e đenengo save peren e minoritende savo šajil te avol an khajekh katar e raštre đenutna ili savo si arakhadino trubune dujrigune ja majbuterigune ljindipekanesa.

Artikulo 5.

Akanutne uđiljimata (obligacie)

Khanći an kaj povelja naštil te dindol kaj telalljindol kan hakaj po mekljipe an khajekh aktiviteti ja po ćeripe khajeće ćerimasko save si ano turlusipe e resimatenca e Poveljaće e Jekhutne nacijengo ja aver uđiljimatenca mamuj o maškarmutno vortope, phandindoj gothe vi e ćikatimata umblavdimase thaj teritorijalnune integritetesko e raštrenge.

Artikulo 6.

E informacije

E raštre đenutna anglaljen uđiljipe te phućljaren o ćhand pe savo ka o baroderipe, e organizacije thaj e đene save si phandine e saićarimasa kal poveljako ka aven informisime katar pire hakaja thaj uđiljimata ande akalje poveljasa.

O kotor II

E RESIMATA THAJ E ĆIKATIMATA ANO PHANDIPE E ARTIKULOSA 2. O PARAGRAFO 1.

Artikulo 7.

E resimata thaj e ćikatimata

1. Po phućipe e regionalnune ja e minoritende ćhiba, ano ramo e teritorijengo an save si gode ćhiba ano labaripe thaj ano phandipe e situacijasa sarsavuna katar gode ćhiba, e raštre đenutna ćeren piri politika, kanunidinipe thaj praktika pe avune resimata thaj ćikatimata:

a) samadinipe e regionalnune ja minoritende ćhiba sar mothojpe e kulturnune barvaljimasko;

b) paćivaljipe e geografune umaljinako sarsavone regionalnune ja minoritese ćhibako sar ka ma arakhadol kaj o akanutno ja nevo vastarimasko ulavdipe ni anglamothol pharipe angljimasko e regionalnune ja e minoritese ćhibako savatar ćerdol;

c) trubupe vaš zurarde akcijasa sar ka ma anglaljisavon e regionalnune ja e minoritende ćhiba thaj pe gasavo ćhand arakhadona;

d) ćeripe e šartengo vaš loćaripe thaj/ja zurardipe labarimasko e regionalnune ja e minoritende ćhibengo ano vaćaripe thaj hramope, ano putaruno(publikuno) thaj privatnuno đuvdipe;

e) inćaripe thaj bararipe e phandimatengo, ane umaljina savi ućharol kaja povelja, maškar e grupe save sevinen e regionalnune ja minoritende ćhiba thaj e aver grupe ane raštra save labaren e ćhib ane identikuni ja miazutni forma, sar vi phandipe e kulturnune phandimasko e avere grupenca ane raštra save labaren averćhande ćhiba;

f) anipe e faragrafengo dromal savengo ka ma po trubuno ćhand thaj trubune vastušejenca arakhadola sikljaripe e regionalnune ja e minoritende ćhibengo pe sa e trubune nivelore;

g) loćaripe kaj vi godola save ni vaćaren e regionalnune ja e minoritende ćhiba, a đuvdisaren ane umaljina kaj von vaćardon, šajin te sićon ljen sode goda manden;

h) anglaljipe sikljarimasko thaj rođinimasko e regionalnune ja e minoritende ćhibengo pe univerzitetore ja miazutne organizacije;

i) anglaljipe e trubumase formengo e transnacionalnune paruvimase, an gode umaljina katar save vaćarol kaja povelja, vaš regionalnune ja minoritende ćhiba save trubunpe ane identikuni ja miazutni forma ane duj ja majbut raštre.

2. E raštre đenutna anglaljen o uđiljipe te duraren, te goda đi akana ni ćerde, fije savo bićaćavdo daravdipe, aćhavipe, hudutisaripe ja bikamuno tretmano savo ka ma indardol po labaripe e regionalnune ja e minoritese ćhibako thaj savo ka ma avol lje resipe te daravol ja anol ano phućipe ljesko inćardipe thaj bararipe. Anipe e uladune napongo ano mištope e regionalnune ja e minoritende ćhibengo, save ka ma aven ljen vaš resipe anglaljipe barabarimasko maškar godola save lebaren akala ćhiba thaj aćhipe e thanbešutnengo ja save ljen ane sama ljende specifikune šarte, naštil te ićardol aktesa e diskriminacijako opipe godoljendar save labaren e ćhiba save si an majbaro labaripe katar e minoritende.

3. E raštre đenutna anglaljen o uđiljipe kaj po sartrubuno ćhand anglaljisaren maškarpeste ljindipekan maškar e sa ćhibende grupe andral e phuv thaj kaj gothe uladune phanden paćivaljipe, ljindipekan thaj tolerantipe ane relacija pe regionalnune ja minoritende ćhiba ano ramo procesesko e sićopesko, sar vi te zuraren e vastušeja e putarune informimasko te aven ljen jekhuno resipe.

4. Ano ćhinvdipe pire politikako ane relacija pe regionalnune ja minoritende ćhiba, e raštre đenutna ljen ane sama trubupe thaj kamipe gode grupengo e thanbešutnende save labaren gode ćhiba. Trubul te zurardon kaj e organizacije, sode goda si majtrubune, e trubune šarira save ka ma ljenpe phurederimasa e barederengo katar e sa phućimata save si phandine e regionalnune thaj e minoritende ćhibenca.

5. E raštre đenutna anglaljen o uđiljipe kaj, *mutatus mutandis*, te nakhaven jekhune kala ćikatimata save si đinarde ane paragrafore 1. đi 4. thaj pe nateritorijalune ćhiba. Maškargoda, kana si ano phandipe kala ćhiba, e natura thaj o baripe e napongo save trubul te anglaljindon kaj te realizinpe e efektore anglaldikhlje kal poveljasa trubun te aven ćhinvdine po elastikuno ćhand, sitoј pe gođi e trubumata thaj kamipena, sar vi paćivaljindoј e tradicije thaj e karakteristike godolje grupengo save gode ćhiba labaren.

O kotor III

E NAPORE VAŠ ANGLALJISARIPE LABARIMASKO E REGIONALNUNE JA E MINORITENĐE ĆHIBENGO ANO PUTARUNO ĐUVDIPE ANO PHANDIPE E UĐILJIMATENCA SAINĆARDE ANO ARTIKULO 2. O PARAGRAFO 2.

Artikulo 8.

Sićope

1. Ano dićhipe sićopesko e raštre anglaljen uđiljipe kaj pe godi teritorija pe savi si kala ćhiba ano labaripe, ano phandipe e situacijasa sarsavi katar kal ćhiba, thaj bi nisave aćhavimasko e sićimasko e akhardine ćhibako:

a) (i) te luđaren anglalškolako sićope pe trubuno regionalnuno ja minoritesi ćhib; ja
(ii) te luđaren samalino kotor e anglalškolako sićope pe trubuno regionalnuno ja minoritesi ćhib; ja

(iii) te ćhon jekh katar kala napore bar pe godola đapeutne savende familije geja khanći manden a kasko đindo haćardol trubuno; ja

(iv) te e publikune barederimata najljen direktnune autorizimata ane umaljın e anglalškolaće sićopesko, te stimulisin ja te zuraren nakhavipe e napongo save si ljiparde;

b) (i) te luđaren funduno sićope pe trubuno regionalnuno ja minoritesi ćhib; ja
(ii) te araćen samalino kotor e fundune sićopesko po trubuno regionalnuno ja minoritesi ćhib; ja

(iii) te araĉhen, ano ramo e fundune siĉopesko, kaj o siĉope e trubune regionalnune ja e minoritese ĉhibako te avol integraluno kotor e siĉomase planosko; ja

(iv) te ĉhon jekh katar kala trin napore bar pe godola ĉapeutne savende familije geja khaĉi manden a kasko ĉindo haĉardol trubuno;

c) (i) te lundaren maŝkaruno siĉope po trubuno regionalnuno ja minoritesi ĉhib; ja

(ii) te lundaren samalino kotor e maŝkarune siĉopesko po trubuno regionalnuno ja minoritesi ĉhib; ja

(iii) te araĉhen, ano ramo e maŝkarune siĉopesko, e ŝarte vaŝ siĉope e trubune regionalnune ja e minoritese ĉhibako ano ramo e siĉomase planosko; ja

(iv) te ĉhon jekh katar kala napore bar pe godola sikamne save geja manden ja, te si goda ĉhutine, kase familije geja manden thaj kasko ĉindo haĉardolpe trubuno;

d) (i) te lundaren tehnikano ja specijalistikano siĉope pe trubune regionalnune ja minoritende ĉhiba; ja

(ii) te lundaren samalino kotor e tehnikune siĉopesko pe trubune regionalnune ja minoritende ĉhiba; ja

(iii) ano ramo e tehnikune ja specijalistikune siĉopesko ĉerdon e ŝarte vaŝ siĉope e trubune regionalnune ja e minoritese ĉhibako ano ramo e siĉimase planosko; ja

(iv) te ĉhon jekh katar kala napore bar karing godola sikamne save geja manden ja, te si goda ĉhutine, kase familije geja manden ano ĉindo savo haĉardolpe trubuno,

e) (i) te lundaren univerzitetesko ja aver majuĉo siĉope pe trubune regionalnune ja minoritende ĉhiba; ja

(ii) te lundaren e ŝarte vaŝ studiripe kal ĉhibengo sar vastuŝej pe univerzitetore ja uĉe ŝkole; ja

(iii) te si kaj mamuj e rola raŝtraĉi savi voj sila ane relacija pe uĉesiĉimase institucije naŝtin te ĉhuton e liparde telalparagrafore, te zuraren ja muĉen ŝajipe univerzitetesko ja aver majuĉo siĉope pe regionalnune ja minoritende ĉhiba, ja te lundaren ŝarte vaŝ sikljaripe kal ĉhibengo pe univerzitetore ja uĉe ŝkole;

f) (i) te anglaldĉihen siĉope e barengo dromal sajektone kursengo save ka ma aven inĉardine ŝorune ja an pherdune pe regionalnune ja minoritende ĉhiba; ja

(ii) lundaren kala ĉhiba sar vastuŝej ano ramo e siĉopesko vaŝ barende; ja

(iii) te e barederimata najljen direktuno autorizipe ane umaljĉin e siĉopesi e barendi, te stimulisin ja te zuraren sikljaripe gode ĉhibengo sar vastuŝej ano ramo siĉopesko e barengo;

g) te ĉeren aranŝmanore save ka ma araĉhen siĉipe e istorijako thaj e kulturako savi si phandini e regionalnune thaj minoritende ĉhibenca;

h) te araĉhen funduno thaj pala goda te sikljaren e sikavnen trubune te nakhaven e paragrafore sainĉarde ane piĉa a) ĉi g) akalje paragrafesko a save aĉhilje pe goda;

i) te fundosaren upraldiĉhuno trupi ja trupore save ka ma aven trubune vaŝ upraldiĉhipe e napengo save anglaljindilje thaj angljimasko savo si realizime ano sikljaripe e regionalnune ja minoritende ĉhiba, sar vi vaŝ hramope periodikune raportengo pire arakhajmatengo save ka ma aven ikaldine.

2. Phandine e siĉopesa pe teritorije avral e umaljina an save si e regionalnune ja e minoritende ĉhiba tradicionalnune ano labaripe, e riga anglaljĉin o uĉiljipe, te o ĉindo godoljengo save vaĉaren gode ĉhiba gja khaĉik ĉaĉavol, te mukljaren, zuraren ja lundaren siĉipe po regionalnune ja minoritende ĉhiba po sarsavo katar e trubune nivelore siĉopese.

Artikulo 9.

Krisese autorizimata

1. E phuva ĉenutna uĉiljinpe, ane relacija pe godola krisese umaljina an save o ĉindo e thanbeŝutnengo save labaren e regionalnune ja e minoritende ĉhiba ĉaĉavol telje e ljipare napore, ano phandipe e situacijasasarsavonasa katar kala ĉhiba thaj telal o ŝarti kaj o krisari ni haĉarol kaj o labaripe loĉarimase anglaldikhle kal artikulosa ŝajil te aĉhavol trubuno nakhavdipe e procedurako:

a) ane bandikani procedura:

(i) te araĉhen kaj e krisa, po mandipe jeĉhatar e rigendar, nakhavol e procedura po regionalnuno ja minoritesi ĉhib; thaj/ja

(ii) te e doŝardese garantin hakaj te labarol piro regionalnuno ja minoritesi ĉhib; thaj/ja

(iii) te araĉhen kaj o mandipe thaj fakti, bi samako pe goda vaj li si ane hramomi ja mujalji forma, ni avol haĉardo biljindino numa ando goda kaj si formulisime po regionalnuno ja minoritesi ĉhib; thaj/ ja

(iv) te den(muĉen;inkaljen), po trubuno mandipe, dokumentore save si phandine e juridikane procedurasa po trubuno regionalnuno ja minoritesi ĉhib, te si goda prekaltrubuno, ljindoj trubune nakhavutne save ni ka ma ĉeren nisave pherdune hardimata e interesime ĉenende;

b) ane forikane procesore:

(i) te araĉhen kaj e krisore, po mandipe jeĉhatar e rigendar, nakhaven e procedura po regionalnuno ja e minoritesi ĉhib; thaj/ja

(ii) te meĉen, kana god e rigutni trubul te sikadol personalune anglal o krisi, kaj ŝajil te trubujil piro regionalnuno ja minoritesi ĉhib bi nisave pherdune hardimatengo; thaj/ja

(iii) te meĉen inkaljipe e dokumentengo thaj e faktengo po regionalnune ja e minoritende ĉhiba, sode goda si prekaltrubuno, labarindoj trubune nakhavutne;

c) ane procedure anglal e krisore save si phandine e vortune ŝejenca:

(i) te araĉhen kaj e krisore, po mandipe jeĉhatar e rigendar, te angljisaren e procedura po regionalnuno ja minoritesi ĉhib; thaj/ja

(ii) te meĉen, kana godi e rigutni trubul personalnune te sikadol anglal o krisi, kaj ŝajil te labarel piro regionalnuno ja minoritesi ĉhib bi nisave pherdune hardimatengo; thaj/ja

(iii) te meĉen inkaljipe e dokumentengo thaj faktengo pe trubune regionalnune ja minoritende ĉhiba, te si goda prekaltrubune, uzal labaripe e trubune nakhavutnengo;

d) te anglaljen napore sar ka ma araĉhen kaj o nakhavipe e ljiparde telalparagrafengo thaj fije save prekaltrubuno trubujipe e nakhavutnengo ni rodol pherdune hardimata e interesime ĉenende.

2. E raŝtre ĉenutna uĉiljinpe:

a) kaj te na anen ano phuĉipe o hasiljipe e juridikane dokumentengo numa ando goda kaj andilje po regionalnuno ja minoritesi ĉhib; ja

b) kaj te na anen ano phuĉipe o hasiljipe e juridikane dokumentengo save andilje ano ramo e raŝtrako numa ando goda kaj ĉerdilje po regionalnuno ja minoritesi ĉhib, ja te araĉhen kaj von ŝajin te labarenpe opipe e interesime tritone ĉenengo, save ni labaren kala ĉhiba, telo ŝarti kaj o saĉaripe kal dokumentengo ĉutino si po diĉhipe katar e rig e ĉenendi save pe ljeste akhardon; ja

c) te na crden o hasiljipe e juridikane dokumentengo ande maŝkar e savetane riga numa ando goda kaj si ĉerdine po regionalnuno ja minoritesi ĉhib.

3. E phuva ĉenutna anglalljen o uĉiljipe kaj po regionalnuno ja minoritende ĉhiba arakhadon e majsamaline nacionalnune kanunesedinutne tekstore, a uladune godola save si phandine ĉenenca save labaren kala ĉhiba, feri te na von ĉi ljende ni avilje pe khajekh aver ĉhand.

Vortomase barederimata thaj publikune sevipena

1.) Ano rami e administrativune umaljningo e raštraće, an save o đindo ljende thanbešutnengo savo labarol e regionalnune ja e minoritende čhiba ćaćavol e napore save si ljiparde an kava artikulo, ano phandipe e situacijasa sarsavonasa katar gode čhiba, e raštre đenutna, sode goda si ljindinekan šajune, anglaljindon avune uđiljimata:

a) (i) te aračhen kaj e vortomase barederimata labaren e regionalnune ja e minoritende čhiba; thaj

(ii) te aračhen kaj ljende sevutne ane kontaktore e forutnenca labaren regionalnune ja minoritende čhiba ane relacija karing e đene save ljen labaren, ja

(iii) te aračhen kaj godola save labaren e regionalnune ja e minoritende čhiba šajin te pašaren mujalje ja hramondine ljila thaj te ljen iripe pe kala čhiba; ja

(iv) te aračhen kaj godola save labaren e regionalnune ja e minoritende čhiba šajin te pašaren mujalje ja hramondine ljila pe kala čhiba; ja

(v) te aračhen kaj godola save labaren e regionalnune ja e minoritende čhiba šajin pherdunezuralje te lundaren e dokumentore pe kala čhiba;

(b) te ćerdol resune o labaripe vortone tekstengo thaj formularengo vaš thanbešutne save labaren e regionalnune ja e minoritende čhiba pe gode čhiba ja te sigurinpe dujčhibune verzije;

(c) te lundardol e vortone barederende te ćeren e planore dokumentende pe regionalnune ja minoritende čhiba.

2. Po phućipe e lokalende thaj regionalende barederimata pe kasi teritorija o ćhinavdino đindo e thanbešutnengo labarol regionalnune ja minoritende čhiba a kaj si godo đindo gasavo te ćaćavol telje e ljiparde napore, e raštre đenutna anglaljjen uđiljipe te mukljaren ja te zuraren:

a) labaripe e regionalnune ja e minoritende čhiba ano ramo e finansirimasko e regionalnune ja lokalese barederimata;

b) šajipe vaš godola save labaren e regionalnune ja e minoritende čhiba te pašaren hramondune ljila ja mujalje pe gode čhiba;

c) kaj e regionalnune barederimata ćeren pire akhardine dokumentore pe trubune regionalnune ja minoritende čhiba;

d) kaj e lokalune barederimata ćeren piro akhardino dokumenti pe trubune regionalnune ja minoritende čhiba;

e) labaripe e minoritende thaj e regionalnune čhiba ane debate ane lokalende parlamentore, paše soste, maškargoda, ni ačhavdol labaripe e akhardine čhibako e raštrako;

f) labaripe e regionalnune ja e minoritende čhibengo ane lokalende ćidutna, bi mekljune labarimasko e akhardune čhibako e raštrako;

g) labaripe, te si prekaltrubune khetane e alavesa pe akhardini čhib e raštrako, tradicionalnune forme alavengo e thanengo pe regionalnune ja minoritende čhiba.

3. Kana si ano phandipe e publikune sevipena save aračhen vortomase barederimata ja e đene save ćeren an ljengo alav, e raštre đenutna anglaljjen, ano ramo e teritorijako pe savi e regionalnune ja e minoritende čhiba labarisavon, ano phandipe situacijasa sarsavone čhibako thaj sode si goda ljindine kan šajune:

a) te aračhen kaj ka e regionalnune ja e minoritende čhiba labarisavon ane publikune sevipena; ja

b) te ćeren šajune godoljende save labaren e regionalnune ja e minoritende čhiba te lundaren mandipe thaj ljen iripe pe piri čhib; ja

c) te ćeren šajune godoljende save labaren e regionalnune ja e minoritende čhiba te lundaren mandipe pe kala čhiba.

4. Ano kamipe kaj te realizinpe e paragrafore sainćarde ane inćardimata 1, 2. thaj 3. e raštraće đenutni anglaljjen jekh ja majbut katar e avune uđiljimata:

a) nakhavdipe thaj mothovdipe kana si goda trubune;
b) angažipe ja, sode si prekaltrubune, sikavdipe e sevutnengo thaj e aver bučardengo ano ramo e publikune sevipengo;

c) čajjaripe, sode si goda šajune, mandimatengo e bučardengo ane publikune sevipena save pindaren khajekh regionalnuno ja minoritesi čhib te aven angažime pe teritorije pe save kala čiba labarisavon.

5. E raštre denutna anglaljen o uđiljipe te mećen labaripe thaj ljen familijaće alava pe regionalnune ja minoritende čhiba, po mandipe godoljengo save si interesime.

Artikulo 11.

Vastušeja e publikone informimasko

1. E raštre denutna anglaljen uđiljipe kaj vaš godola save labaren regionalnune ja minoritende čhiba pe teritorija pe savi kala čiba vačardon, ano phandipe e situacijasa sarsavoni katar e čhiba, đi e faza đi savi e publikune barederimata, direktnune ja indirektnune, siljen kompetencija, zor ja čheljen trubuni rola an kaj umaljin, thaj pačivaljindoj o principi e biumblavdimasko thaj autonomnimasko e vastušejengo e publikune informimasko:

a) ane gnd an savi e radio thaj televizija realizin e rola publikune sevipenako:

(i) aračhen čeripe bar ječe radio ačhavutnako thaj ječe televizijaće kanalesko pe regionalnune ja minoritende čhiba; ja

(ii) te zuraren ja te ločaren čeripe bar ječe radio ačhavutnako ja ječe televizijaće kanalesko pe regionalnune ja minoritende čhiba; ja

(iii) te lundaren trubune paragrafore ašarindoj savende ka ma e mothoutne e programese lundarena sainčarimata pe regionalnune ja minoritende čhiba;

b) (i) te zuraren ja te ločaren čeripe bar ječe radio ačhavutnako pe regionalnune ja minoritende čhiba; ja

(ii) te zuraren ja te ločaren rinduno emitipe e radio programesko pe regionalnune ja minoritende čhiba;

c) te zuraren ja te ločaren čeripe bar ječe televizijaće kanalesko pe regionalnune ja minoritende čhiba; ja

(ii) te zuraren ja te ločaren rinduno emitipe e televizijaće programesko pe regionalnune ja minoritende čhiba;

d) te zuraren ja te ločaren čeripe thaj distribucija e audio ja audiovizuelune buća pe regionalnune ja minoritende čhiba;

e) (i) te zuraren ja te ločaren čeripe thaj arakhajpe bar ječe ljiljesko (gazetako) pe regionalnune ja minoritende čhiba; ja

(ii) te zuraren ja te ločaren rinduno inkaljipe e ljiljende artikulengo pe regionalnune ja minoritende čhiba;

f) učharen e pherdune hardimata gode vastušejengo e publikune informimasko save labaren regionalnune ja minoritende čhiba ane čhanda kana o kanuni vi lundarol finansijako mažutipe e vastušejenca e publikune informimasko; ja

(ii) te nakhavdon e akanutne napore e finansijaće inčardimasko vi pe audiovizueluni produkcija pe regionalnuni ja minoritende čhiba;

g) te mažutin sićope e žurnalistengo thaj e avere bučardengo ane vastušeja e publikune informimasko save labaren regionalnune ja minoritende čhiba.

2. E raštre denutna anglaljen o uđiljipe te garantin mukljipe e direktnune ljipeimasko e radio thaj e televizijaće programesko andar e pašune phuva, pe čhib savi si jekhuni ja miazutni e regionalnune ja e minoritese čhibaće, sar vi te na ačhen anglal reemitojmase e radio thaj televizijaće programengo andar e pašune phuva pe kaja čhib. Von, paše goda,

simadinpe te sigurin kaj ni ka thodol nisavo hudutisaripe e hakajese po mekljipe vaćarimasko thaj mukljuni cirkulacija e informacijendi ano ramo e hramosarde ŝtampako pe ćhib savi si jekhuni ja miazutni e regionalnune ja e minoritese ćhibace. Haćaripe kal mekljipengo, palji pesa indarol trubune uđiljimata thaj irisardimata, ŝaj te avol telalćhutino gasave formalitetende, kiŝljimatende, hudutimatende ja pedepsimatende save si dikhljarde kanunesa thaj save si trubune ano demokratikano amaljipe, ano interesi e nacionalnune arakhajmasko, e teritorijalnune integritetesko ja publikune sigurimasko, baŝo aćhavdipe birindomasko ja đungaljećerimasko, baŝo arakhajpe sastimasko thaj moralesko, baŝo arakhajpe dićhimasko ja baŝo arakhajpe informacijengo save ljindilje ano paćajpe, ja vaŝ inćardipe autoritetesko thaj objektivipe e krisipesko.

3. E raŝtre đenutna anglaljen o uđiljipe te araćhen kaj e interesore trubutnese e regionalnune ja e minoritende ćhibengo aven anglalmothode thaj ljindine ane sama geja so ŝajin te ćerdon trubune trupore save ka ma aven ano phandipe e kanunesa thaj trubujimasa save si kana garantilpe mukljipe thaj pluralizmo e medijengo.

Artikulo 12.

Kulturaće aktivitetore thaj miŝtomata

1. So si phandune e kulturaće aktivitetenca thaj loćarimatenca, uladune e biblioteke, videoteke, kulturaće maŝkarimata, muzejore, arhivore, akademije, teatrore ja bioskopore, sar vi literarune buća ja filmese produkcije, savetane forme e kulturaće sikavimasko, festivalesko thaj kulturaće industrijako, phandindoj vi o labaripe e neve tehnologijengo, e raŝtre đenutna anglaljen uđiljipe kaj andral e teritorija pe savi kala ćhiba labarenpe, thaj đi e skala đikaj e publikune barederimata vaŝ goda si kompetentune, siljen autorizimata ja ćheljen trubuni rola:

a) te zuraren e dićhimata sikavimase thaj e inicijative specifikune vaŝ e regionalnune ja e minoritende ćhiba thaj te ćeren ŝajune savetane ćhanda paŝimase e artistikune kotorende ćerde pe kala ćhiba;

b) te đungaven savetane vastuŝeja dromal savende ka ma e kotora ćerde pe regionalnune ja minoritende ćhiba ćerdona paŝune, mažutimasa thaj bararimasa e nakhavdimasko, upralsinhronizacijako thaj titlovime nakhavdimata;

c) te anglaljisaren paŝipe e regionalnune ja minoritende ćhibende bućenca ćerde pe aver ćhiba, bararimasa e nakhavdimasko, upralsinhronizacijako thaj titlovime nakhavdimata;

d) te araćhen kaj e trupore save si trubune vaŝ organizipe ja lundaripe inćardimasko e savetane kulturaće aktivitetende ćeren ŝajune trubune mažutimata vaŝ phandipe đangljimasko thaj labaripe e regionalnune ja minoritende ćhiba thaj kulture an sa gode astarimate save von miŝkosaren, ja vaŝ save araćhen finansijako inćardipe;

e) te angljisaren e napore dromal savende ka ma arakhadon kaj e trupore trubune vaŝ organizipe thaj inćardipe e kulturaće aktivitetende siljen pe piro angažipe e kupatećerutnen save laće pindaren e regionalnune ja minoritende ćhiba, sar vi e ćhiba savenca vaćaren o aćhipe e thanbeŝutnengo;

f) te zuraren direktuno ljipe e anglathoutnengo godola save labaren trubune regionalnune ja minoritende ćhiba ano arakhajpe e ŝartengo thaj planiripe e kulturaće bućengo;

g) te zuraren thaj/ja loćaren ćeripe jeće ja majbut trupore save ka ma aven kompetentune vaŝ ćidipe thaj arakhajpe e kopijengo thaj anglalthodipe ja inkaljipe e bućengo ćerde pe regionalnuni ja minoritesi ćhib;

h) sode si prekaltrubuno, te ćeren thaj/ja angljisaren e aktivitetore save ka ma aven ljen vaŝ resipe finansiripe e nakhavdimasko ja rodimasko e savetane ćhibace terminengo, uladune sitoј pe gođi inćardipe thaj bararipe trubune vortomase, komercijalune, ekonomikane,

amalikane, tehnikane ja juridikane terminore pe sarsavo katar e regionalnune ja minoritende čhiba.

2. Kana si ano phandipe e teritorijengo savetane katar godola pe save si e regionalnune ja e minoritende čhiba tradicionalune ano labaripe, e raštre anglaljen, sode o đindo ljende trubutnengo goda ćacavol, te ačhen pe goda, zuraren thaj/ja te ćeren šajune trubune kulturace aktivitetore thaj loćarimata ano phandipe e anglakaljese paragrafosa.

3. E raštre đenutna anglaljen o uđiljipe te ćeren trubune paragrafore an suro kreirimasko pire kulturace politikako avral e hudutore, an save ka ma phanden e regionalnune ja e minoritende čhiba thaj kulture save von den.

Artikulo 13.

Ekonomikano thaj amaljikano đuvdipe

1. Kana si ano phandipe e ekonomikane thaj amaljikane aktivitetore, e raštre anglaljen uđiljipe kaj pe teritorija e sorro phuvaći:

a) eliminisin andar o kanunidinipe sa e paragrafore save ćhinaven ja hudutisaren, bi trubune ćacavdine motivengo, labaripe e regionalnune ja minoritende ćhibengo ane dokumentore save si phandine e ekonomikane ja amaljikane đuvdimasa, uladune ane kontrate katar o bućardipe ja ane tehnikane dokumentore, sar kaj si e phurederimata vaš labaripe e ćhinadune ćerimatengo thaj instalacijengo;

b) ćhinavdipe phandimasko ane internune juridikane aktore e kompanijende thaj ane privatnune dokumentore fije save paragrafende save ka ma naštisarena ja hudutisarena labaripe e regionalnune ja minoritende čhiba, bar maškar e trubusarutne akalje ćhibengo;

c) kaj te anglalaćhen e praksace savi sila vaš resipe te daraven labaripe e regionalnune ja minoritende čhiba ano phandipe e ekonomikane thaj amaljikane aktivitetenca;

d) te loćaren ja te zuraren labaripe e regionalnune ja e minoritende čhiba thaj khajekh aver vastušejenca bi godola save si akana ljiparde an kava artikulo.

2. Kana si ano phandipe e ekonomikane thaj amaljikane aktivitetore, e raštre anglaljen uđiljipe kaj, an goda baripe an save e barederimata si kompetentune, pe teritorija pe savi si e regionalnune ja e minoritende čhiba ano labaripe thaj ano napi an savo si goda šajune:

a) te phandenpe an ljende finansune ja bankarende paragrafore e regulende save ka ma ćeren šajune, po ćhand savo si ano phandipe e komercijalune praksasa, labaripe e regionalnune ja e minoritende čhiba ano suro trubumasko e savetane vastušejengo poćinimase (ćekore thaj aver) ja aver finansijende dokumentore ja, kaj si goda šajune, te araćhen nakhavdipe gasave regulengo;

b) ano ekonomikano thaj amaljikano sektori savo si telal ljendi kontrola (publikuno sektori) organizin aktivitetore te anglaljisaren labaripe e regionalnune ja e minoritende čhiba;

c) te araćhen kaj sa e mištomata e socijalnune sigurimase, sar kaj si e dukhavna, ćera vaš thanardipe e purane denengo thaj miazutne, lundaren gasave šajimata e thanarimase thaj tretmanose pe ljendi ćhib godolje denende save labaren e regionalnune ja e minoritende čhiba, a save siljen trubupe vaš trubuno dićhipe bašo arado sastipe, phurimasko ja aver e motivengo;

d) te araćhen kaj sa e vasne ćhutine sama phandine vaš siguripe thaj arakhajpe aven ćhutine pe regionalnune ja minoritende čhiba;

c) laćharen kaj sa e informacije save lundaren e kompetentune publikune barederimata, a save si phandine hakajenca e hardutnende, aven pašune pe regionalnune ja minoritende čhiba.

Artikulo 14.

Prekalhudutesko paruvipe

E raštre đenutna anglaljen uđiljipe (obligacia):

a) te nakhaven akanutne dujrigone ja majbutrigone aranžmanore save phanden ljen e raštrenca an save e jekhuni čhib labarelpe ane identikuni ja miazutni forma, ja, te si prekaltrubune, te roden te phanden gasave ljindipekana, po čhand savo ka ma angljisarol e kontaktore maškar e labarutne e jekhune čhibako ane činaduni raštra pe umaljin e kulturači, sićopesi, informacijendi, sikavimasi thaj trajune sićopesi;

b) ano mištope e regionalnune ja e minoritende čhibengo, te ločaren ja angljisaren kupatećeripe maškar e duj riga hudutese, a uladune maškar e regionalnune ja lokalnune barederengo pe savende teritorije e jekhuni čhib labarolpe ane identikuni ja miazutni forma.

O kotor IV

NAKHAVDIPE E POVELJAKO

Artikulo 15.

Periodikano raporti

1. E phuva đenutna periodikane bićhaljen e generalno sekretarese e Konsiljese Evropako, ane forma savi činavol o Komiteti e ministrengo, raporti katar e politika savi anglalljen, ano phandipe e avere kotoresa kal poveljako, thaj katar e napore save si ljindine ano nakhavdipe e paragrafengo e tritone kotoresko e Poveljako pe save uđžiljisajlje. Angluno raporti trubul te avol bićhaldo ano miškope anglune beršesko palo nakhavdipe e Poveljako pe zor ane relacija pe raštra ano phućipe, đikaj e aver raportore trubun te bićhaldon ane trinberšune intervalore palo angluno raporti.

2. E raportore trubun te aven publikune.

Artikulo 16.

Phućjaripe e raportesko

1. O raporti savo lundardol e generalno sekretarese e Konsiljese Evropako, karing o artikulo 15, ka phućjarol o Komiteti e ekspertongo savo formirilpe ano phandipe e artikulosko 17.

2. E trupore ja e ćidimata save si kanune formirime ane raštre đenutna šajin te sikaven e Komitetese ekspertonde pe phućimata save si phandine po nakhavdipe kal poveljako. Sar konsultil e raštra đenutna, o Komiteti e ekspertongo šaj te ljol ane sama kaja informacija ano gatisaripe pire raportesko savestar vaćarol o trito paragrafi kal artikulosko. Kala trupore ja ćidimata šajin, jekhune, te lundaren e dekljarate save si phandine politikasa savi angljisavol ane raštra đenutni ano relacija pe paragrafore e dujto kotorese kal poveljako.

3. Po fundo e raportesko savestar vaćarol o paragrafo 1. Thaj e informacije save ljiparol o paragrafo 2, o Komiteti e ekspertongo ka gatisarol o raporti e Komitetese ministrengo. Kal raportese pherdonpe e komentara save si, po mandipe, hramosarde e raštre đenutna, a o Komiteti e ministrengo lje šajil te inkaljol.

4. O raporti savestar vaćarol o paragrafo 3. ka sainćarol uladune e prepozicia e ekspertondi e Komitetese ministrengo vaš gatisaripe e hramondune gndimasko jećhaće ja majbut raštrende đenutnande kal poveljako.

5. O generalno sekretari e Konsiljese Evropako ka ćerol dujeberšengo detaljuno raporti katar o nakhavdipe kal poveljako thaj ka bićhaljol lje e Parlamentarune ćidutnaće.

Artikulo 17.

O Komiteti e ekspertongo

1. O Komiteti e ekspertongo si ĉerdo katar po jekh ĉeno andar e sarsavi raŝtra ĉenutni, save alavisarol o Komiteti e ministrengo katar e patrin e jekhutnendi katar o majuĉo integriteti thaj pindaŝarde ekspertimasko ane phuĉimata savenca ljolpe e Povelja, savi nominisarda e raŝtra ĉenutni.

2. E ĉene Komitetese alosarenpe ano periodi katar e ŝov berŝa, a si vi ŝajipe e sepaljune alomasko. Godo ĉeno savo naj ane situacija te ĉiagoril piro mandati ka avol arlime ano phandipe e procedurasa anglaldikhlijini e paragrafosa 1, a o ĉeno savo arlisarol lje, ka avol ane funkcija ĉi agor ljese mandatosko.

3. O Komiteti e ekspertongo ka fundosarol pire regule e proceduraĉe. Ljese sekretarese sevipenako ka araĉhol o generalno sekretari e Konsiljese Evropako.

O kotor V

AGORISARIMASE PARAGRAFORE

Artikulo 18.

Kaja povelja si putardi vaŝ telalhramope sa e raŝtrende ĉenutnande e Konsiljese Evropako. Ŝajil te avol ratifikime, aĉhuni pe goda ja mukljisaruni. E instrumentore ratifikimase, aĉhimasko pe goda ja mukljisarimasko deponinpe ko generalno sekretari e Konsiljese Evropako.

Artikulo 19.

1. Kaja povelja ka ĉhutol pe zor angluno ĉive ano ĉhon sar naĉhol o period katar e trin ĉhon katar e data kana e paŝd raŝtre ĉenutna e Konsiljese Evropako mothode piro aĉhipe pe goda te avol phandino Poveljasa ano gnd e paragrafengo e artikuloŝe 18.

2. Kana si ano phandipe fije savi aver raŝtra ĉenutni savi palagoda mothol kamipe te avol phandini kal poveljasa, e Povelja ka nakhavdol pe zor angluno ĉive ano ĉhon sar inkljol o periodi katar e trin ĉhona pale data depozitesi ljese instrumentesi e ratifikacijako, aĉhimasko pe goda ja mekljaripesko.

Artikulo 20.

1. Sar e Povelja nakhavdol pe zor, o Komiteti e ministrengo e Konsiljesko Evropako ŝaj te akharol fije sava raŝtra savi naj ĉeni e Konsiljese Evropako te paŝol kal poveljaĉe.

2. Kana si ano phandipe fije savi phuv savi goda ĉerol, e Povelja ka nakhavdol pe zor angluno ĉive ano ĉhon sar inkljol o periodi katar e trin ĉhon pala e data depozitesi e instrumentese paŝimasko savo si biĉhaldo e generalno sekretarese e Konsiljesko e Evropako.

Artikulo 21.

1. Sarsavi raŝtra ŝaj, ano momenti telahramomasko ja biĉhaldimasko e instrumentese ratifikacijako, aĉhimasko pe goda, mekljaripesko ja paŝimasko, te ĉhol jekh ja majbut rezerve

pe paragrafore katar e duj di e pand ċene 7. kal poveljako. Nisave aver rezerve naj šajune te čhuton.

2. Sarsavi raštra kontraktutni savi čerda rezerve karing e procedura anglaldikhli anglalthodine paragrafosa šajil an pherdune ja kotorune te crdolpe dromal notifikacijako bičhalde e generalno sekretarese e Konsiljese Evropako. Crdipe ka ljol te čerol zuraljipe datako e ljipeimasko gasave notifikacijako katar e rig e generalno sekretarese.

Artikulo 22.

1. Sarsavi raštra šajil an fije savo momenti te crdolpe katar e Povelja, notasa savi bičhaljol e generalno sekretarese e Konsiljesko e Evropako.

2. O čhinavipe čerdol pherdovasno angluno ċive ano čhon sar načhol o period katar e šov čhona palo ljipe e notifikacijako katar e rig e generalno sekretarese.

Artikulo 23.

O generalno sekretari e Konsiljesko e Evropako ka đangljarol e phuva ċenutna e Konsiljese Evropako vi godola save telalhramosarde e Povelja katar:

- a) sarsavone telalhramomasko;
 - b) o depozito sarsavone instrumentesko e ratifikacijako, ačhipesko pe goda, mekljarimasko ja pašimasko;
 - c) e sarsavoni data e nakhavdimasi pe zor e Poveljači ano phandipe e artikulenca 19. thaj 20;
 - d) e sarsavuni nota savi ljol ano gnd nakhavdimasko e paragrafengo e artikulose 3. o paragrafo 2;
 - e) o fije savo aver akto e notifikacijako ja đangljarimasko savo si phandino kal poveljasa.
- Ano čačavdipe kaj amen telje telalhramosarde, regulune autorizime, telalhramosardam kaja povelja.

Phandino ano Strazbur kal 5. ċive novembrosko 1992. pe angljikani thaj francikani čhib, solduj tekstore barabarune autentikane, ane jekhutni kopija savi ka avol deponime ane arhive e Konsiljese Evropako. O generalno sekretari e Konsiljesko e Evropako ka bičhaljol e autorizime kopije sarsave katar e raštre ċenutna Konsiljese e Evropako thaj sarsave raštrače savi si akhardini te pašol kal poveljače.

Artikulo 3.

An suro dinimasko e ratifikacionune instrumentesko, e Srbija thaj Crna Gora ka dol avune deklarate:

“. Ano phandipe e artikulosa 2. o paragrafi 2. e Evropače poveljako katar e regionalnune ja minoritende čhiba, e Srbija thaj Crna Gora ačhol pe goda kaj ane Republika Srbija vaš albanikani, bosnači, bugarikani, hungarikani, rromani, rumunikani, rusikani, slovnikani, ukrajikani thaj kroatikani čhib nakhaven o artikulo 8. paragrafi 1. a (iii), a (iv), b (iv), c (iv), d (iv), e (ii), f (iii), g; artikulo 9. paragrafi 1. a (ii), a (iii), b (ii), c (ii), paragrafi 2. a, b, c, paragrafi 3, artikulo 10. paragrafi 1. a (iv), a (v), c, paragrafi 2. b, c, d, g, paragrafi 3. c, paragrafi 4 c, paragrafi 5. artikulo 11. paragrafi 1. a (iii), b (ii), c (ii), d, e (i), f (ii), paragrafi 2. paragrafi 3. artikulo 12. paragrafi 1. a, b, c, f, paragrafi 2. artikulo 13. paragrafi 1. c. artikulo 14. a, b, a ane Republika Crna Gora vaš albanikani thaj rromani čhib nakhavdon o artikulo 8. paragrafi 1. a (iii), a (iv), b (ii), b (iv), c (iii), c (iv), d (iv), e (ii), f (iii), g, h; artikulo 9, paragrafi 1. a (ii), a (iii), a (iv), b (ii), b (iii), c (ii), c (iii), d, paragrafi 2. a, b, c, paragrafi 3, artikulo 10. paragrafi 1. a (iii), a (iv), a (v), c, paragrafi 2. b, d, g, paragrafi 3. a, paragrafi 4. a,

c, paragrafi 5. artikulo 11. paragrafi 1. a (iii), b (ii), d, e (i) f (ii), paragrafi 2. paragrafi 3. artikulo 12. paragrafi 1. a, b, c, f, paragrafi 2. artikulo 13. paragrafi 1. c.

2. Ano phandipe e artikulososa 1. b e Evropaće poveljako katar e regionalnune ja e minoritende ćhiba, e Srbija thaj Crna Gora dekljarin kaj ka o termini ‘teritorija an savi si e regionalnune ja e minoritende ćhiba ano labaripe’ ka indardon pe agora an save si e regionalnune ja e minoritende ćhiba ano sevipeno labaripe ano phandipe e nacionalnune e kanunesedinutnimasa.”